

رباعیات خیام

**** تصحیح محمد علی فروغی ****

www.ketab.ir

نشر دیوار

سرشناسه: خیام، عمر بن ابراهیم، ۴۲۲-۴۵۱۷ ق.
 Khayyam, Omarebn Ebrahim
 عنوان و نام پدیدآور: رباعیات خیام / نویسنده عمر خیام نیشابوری؛ مصحح محمدعلی فروغی.
 مشخصات نشر: تهران، نشر دیوار، ۱۴۰۱
 مشخصات ظاهری: ۱۸۶ ص
 شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۸۷۸۷-۴-۳
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
 موضوع: شعر فارسی - قرن ۵ ق.
 موضوع: Persian poetry -- 11th century
 شناسه‌ی افزوده: فروغی، محمدعلی، ۱۲۵۴-۱۳۲۱، مصحح
 شناسه‌ی افزوده: Foroughi, M.A.
 رده‌بندی کنگره: PIR۴۶۲۵
 شماره‌ی کتاب‌شناسی ملی: ۸۵۰۶۷۲۵

رباعیات خیام

تصحیح محمدعلی فروغی

طراح جلد: سارنگ مؤید
 صفحه‌آرایی: فوهاد سامانی
 چاپ و صحافی: طهرانی
 تیراژ: ۵۰۰ نسخه
 چاپ اول: بهار ۱۴۰۱، تهران
 قیمت: ۵۰۰۰۰ تومان
 شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۸۷۸۷-۴-۳

حق چاپ و بهره‌برداری از این کتاب در ایران، به هر شکلی از قبیل ترجمه، نسخه‌ی
 الکترونیک، صوتی، فیلم، نمایش و... متعلق به انتشارات دیوار است و هر گونه
 استفاده از کلی یا بخشی از متن، مشروط به اجازه‌ی کسی نشمارد.

نشر دیوار

@divarpub

تهران، میدان انقلاب، خیابان منیری جاوید، نبش کوچه‌ی وحید، پلاک ۳۸

۶۶۹۷۲۵۵۱

مقدمه

خیام یکی از بزرگترین دانشمندان ایرانی و از مفاخر ملی ماست. به همدی فنون و معلومات زمان خود محیط بود و در فلسفه و ریاضیات و هیئت و نجوم تخصص داشته است. اهل نیشابور است و در بیرون شهر، پهلوی امامزاده‌ی معروف به محمد محروق به خاک سپرده شده است.

نامش عمر، کنیه اش ابوالفتح، لقبش غیاث‌الدین و نام پدرش ابراهیم بوده است. شهرت او به خیام یا ختایی به درستی معلوم نیست از چه رو است. ظاهراً پدرش این عنوان را داشته و شاید که او چادر دوز بوده است.

از تاریخ ولادت عمر خیام هیچ نمی‌دانیم، جز این که در یکی از سال‌های نیمه‌ی اول سده‌ی پنجم هجری واقع شده است. سال وفات او هم به درستی معلوم نیست ولیکن می‌دانیم که از پانصد و بیست هجری چندان دور نبوده است.

آن‌چه مسلم است، این است که خیام در نزد دانشمندان و هم‌چنین بزرگان و سلاطین منزلتی عظیم داشته است، در حکمت او را تالی ابوعلی سینا می‌خوانند و در ریاضیات سرآمد فضلامی شمرند. در احکام نجوم هم قول او را مسلم می‌داشتند، اگرچه ظاهراً او خود چندان اعتقادی به درستی آن احکام نداشته است و نیز یقین است که اگر سنش به صد و صد و بیست سال نرسیده در هر حال کوتاه نبوده زیرا

پس از ترتیب تقویم جلالی می‌دانیم که در حدود پنجاه سال زنده مانده و در هنگامی که تقویم را ترتیب داده از فضایی مسلم بوده و بنابراین البته سی و چهار سال عمر داشته است.

رباعیات ختام، تراوش تفکرات و تفکرات اوست. ممکن است یک معنی چندین بار به خاطرش خطور کرده و هر بار به وجهی به زبان آورده باشد، خاصه این که در چگونگی ادای این معنی به اندازهای تنوع به کار برده که همه بدیع و دلپسند است، اما یقیناً رباعیات او به آن فراوانی که مردم تصور کرده‌اند نبوده است و احتمال می‌رود که چون سخن ختام از آغاز بسیار دلنشین واقع شده گویندگان دیگر از او تقلید و پیروی کرده‌اند و گفته‌های ایشان عمداً یا سهواً به ختام منسوب شده است.

رباعیات ختام از دیرگاهی مرعوب و بسندیده آمده و حکیم نیشابور سرآمد رباعی‌سرایان شناخته شده بود و گاهی می‌گفتند، چنان که فردوسی در رزم‌سازی و سعدی در غزل‌سرایي در نخستین پایه‌اند ختام هم در سرودن رباعی این مقام را دارد، اما حق این است که آن هزارگوار شهرت عظیم خود را در این اواخر مدیون اروپاییان است و این گوهرگران به‌این حال بسیاری از نفایس ادبی و علمی و صنعتی ما را داشت که در گوشه‌ی فراموشی افتاده و قدر و ارزش آن‌ها معلوم نشده بود مگر پس از آن که اروپاییان و آمریکاییان پی به آن‌ها بردند و جلب توجه نمودند.

بازار رباعیات ختام وقتی گرم شد که یک نفر شاعر با ذوق انگلیسی فیتزجرالد نام یک عده از آن‌ها را به شعر انگلیسی در آورده به این وجه که معانی و افکار

رباعیات خیتام را گرفت و موضوع یک منظمه‌ی انگلیسی به صورت یکصد و یک رباعی قرارداد و آن به راستی شاهکاری گران بهاست که هر انگلیسی زبانی می‌خواند و لذت می‌برد و گرامی می‌دارد.

باری چون منظمه‌ی فیتز جرالد، رباعیات خیتام را محل توجه ساخت به زودی اهل ذوق همه‌ی کشورها و ملل خارجه به آن‌ها سرگرم گردیدند و به جمیع زبان‌ها ترجمه شد و هزاران بار به انواع و اقسام کوچک و بزرگ، مصور و غیر مصور و ساده و مزین به چاپ رسید.

در پایان سخن باید تصریح کنیم که این رباعی‌ها که ما اختیار کرده و به نام خیتام قلمداد می‌کنیم مدعی نیستیم که به طور قطع و یقین از خیتام است یا این که رباعیات خیتام منحصر به این است که ما فراهم کرده‌ایم. به نظر ما این‌ها از نوع سخن حکیم نیشابور است و می‌تواند کلام او باشد و شایستگی دارد اما حاکم قطعی در این امر ذوق و سلیقه‌ی ما بوده است نه سند و دلیل و برهان و اگر دیگری ذوق و سلیقه‌اش غیر از این باشد با او نزاع نداریم و آزمون‌دیم که بعدها از گوشه و کنار اسناد و مدارکی به دست بیایند تا ایندگان مثل ما ملجأ نباشند که رباعیات خیتام را تنها از روی سلیقه و ذوق شخصی تشخیص دهند.

از «خیتام شناخت» محمدعلی فروغی و دکتر قاسم غنی / فروردین ۱۳۲۰ شمسی